

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש
בחוקותי
אייר התשפ"ד בשל"ה
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

הצטרפות למכתבו של הגר"מ צדקה שליט"א – בחתימת רבנים נוספים – לחיזוק עניין פגעי הטכנולוגיה.

עפ"י שיטת הדילוגים בתורה, נמצא כי ישנו קטרוג גדול וחרון אף על ישראל, ובירור האם שיטת הדילוגים נעשית עפ"י נוסח תימן, והכתר של בן אשר.

בעניין תשובת מהרי"ץ לגבי צורת כתיבת שש השורות שלפני פרשת האזינו, שכתב כי טוב להחמיר ולהשוות את השיטות, תמיהת מרן שליט"א על כך שהרי אבותינו נע"ג העתיקו את ספרי התורה שלהם מהרמב"ם עצמו. ומכאן הוכחה נוספת כי כתר ארם צובא המצוי כיום, איננו הכתר אשר ממנו העתיק הרמב"ם.

מדוע שירת האזינו נכתבת בשני הצדדים ועם ריוח אחד באמצע, ואילו שירת הים נכתבת אריח ע"ג לבינה ולבינה ע"ג אריח?

הוכחות כי הרווחים שבצדדים, אינם נחשבים צורת פרשה.

מו"מ בדברי בעל אור תורה, החולק על הרמב"ם בכמה עניינים הנוגעים לכתיבת פרשת האזינו, וכן בדברי בעל פרי האדמה, אשר דבריהם הובאו בתשובת מהרי"ץ הנז"ל.

מסקנת מרן שליט"א, כי הנכון הוא לעשות את ששת השורות שלפני פרשת האזינו – שורות צרות.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 741

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה. אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י רבי יעקב בן יצחק הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו בכל העניינים, ולהצלחת בנו החתן החשוב רבי יצחק הי"ו, שיכנסו לחופה בשעה טובה ומוצלחת. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ וכמו כן השיעור מוקדש ע"י רבי בצלאל בן אברהם שמואל הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו וכל בני משפחתו. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

הצטרפות למכתבו של הגר"מ צדקה שליט"א –
בחתמת רבנים נוספים – לחיזוק עניין פגעי
הטכנולוגיה.

בשבת קודש זאת, פרשת בחוקותי, הוחלט ע"י רבנים חשובים העומדים על המשמר, אִזְ נִדְבְּרוּ וַיֵּרְאוּ יְיָ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וַיִּקְשֹׁב יְיָ וַיִּשְׁמַע [מלאכי ג', ט"ז], לעורר על עניין פגעי הטכנולוגיה.

התפרסם מכתב שניסח עכשיו 'אבי אבות הטהרה' בזמנינו, כש"ת הרב הגאון משה צדקה הי"ו ראש ישיבת פורת יוסף, שהוא מתריע בכל עת ובכל שעה על הנושא הזה – הוא בעצמו כתב זאת, והדפיסו את זה – בו כתוב כך, בעניין הטלפונים המוגנים.

יש להודיע כי אחר שנתברר שגם המכשירים אשר הם נקראים מוגנים וכדומה, אי אפשר לסנן מהתוכן שנשלח להם, ולפעמים נשלח דברים חמורים של פריצות רח"ל.

הם נקראים 'מוגנים', כביכול. אולם הם לא מוגנים, ולא מגינים. לא יינצלו מדינה שלגיהנם. זהו אינו פתרון. אין אפשרות לסנן.

וגם גורמים התמכרות, שנמשכים לזה יומם ולילה.

אמר לי ת"ח חשוב, שהוא שם לב אצלו בישיבה, שהוא רואה בחורים, למרות שהטלפון כשר למהדרין, הם אינם מסוגלים לעזוב אותו. אפילו שהכל כשר, 'כולם מותרים לכם', אבל נמשכים לזה כל כך, הראש שלהם רק במכשיר הזה. כל כך מסקרן ומעסיק אותם. אינני יודע, איזו טומאה יש שם? איזה כח? בכל אופן, ההתמכרות היא ג"כ סיבה חשובה, להתרחק ולהימנע מזה. אבל הדבר

הכי גרוע הוא הפריצות, ועל כך נאמר [דברים ה', ח'] יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא, הקב"ה לא מוותר על זה. על כן אסור להשתמש בהם או בטלפון שיאומי אפי' לצורך פרנסה, אלא אך ורק בפלאפון מאושר של ועדת הרבנים לענייני תקשורת בלבד, ללא יוצא מהכלל.

ולצרכים המוכרחים לפרנסה, הורו הגר"ש ואזנר והגר"ח קניבסקי שיהא בסינון על גבי מחשב במקום העבודה, וללא אפשרות מכשול.

לא 'שיאומי', דהיינו מכשיר קטן שנמצא ביד, אלא על המחשב, במקום העבודה, שזה בפרהסיא ובגלוי, ורק בזמן העבודה, ובאופן שהמחשב חסום ללא אפשרות מכשול.

על החתום, משה צדקה, ראש ישיבת פורת יוסף. וחתמו איתו, עוד שלושה עשר רבנים. ביקשו גם ממני אני הקטן להצטרף, וכמובן שצירפתי את חתימתי.

רק הייתי אומר, כי אולי צריכים להוסיף פה משהו. לגבי עניין הפרנסה, יותר טוב לקבץ נדבות, מאשר להשתמש בזה. ח"ו שלא יצטרכו להגיע לכך.

אבל נראה, כי כיון שהעניין הזה הוא מאד פרוץ, אזי הרתיעה מן הדבר הזה, שהוא חמור מאד מאד, קצת קשה לעורר את האנשים. לפעמים אפילו באים אלי אנשים, רוצים לצלם או להראות לי משהו במכשיר, ואני שואל האם המכשיר כשר. ואם לא, אז אין רצוני לראות. אבל צריכים אולי יותר להזדעזע, להתרחק כמו משור המועד, 'כמלוא עיניו'. קשה לאנשים, אשר כבר התרגלו לזה. הם שומעים שהמכשיר אינו כשר, ומבינים שישנה בעיני, אבל מדוע אינם מרגישים כי זה יותר גרוע מעבודה זרה? יותר גרוע מחזיר. אם היה חזיר, בטח שהם היו נבהלים, משא"כ לגבי המכשירים הטמאים והמטמאים הללו.

צריכים למצוא עצות, כיצד להיפטר מן נגע הצרעת' הזו. כי לצערינו, 'פשה הנגע'. אפילו אצל שופרי דשופרי, נכנס הדבר הזה. ואם לא יעמדו על זאת במלוא החומרא, ח"ו מי יודע להיכן הדבר יגיע.

שערי יצחק – השיעור השבועי

כל הצרה של גיוס בני הישיבות, וכך המלחמות, מחוץ תִּשְׁפַּל חֶרֶב וּמִתְדַרְרִים אִימָה [דברים ל"ב, כ"ה], אל תקרי 'אימה' אלא 'מהומה'. כל העולם רועש וגועש, פִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסַעַר עֲלֵיהֶם [יונה א', י"ג], ואנחנו איננו יודעים אנה אנו באים.

ממילא מובן, כי גם מי שאולי קשה לו, עניין טלפון השאומי וכיו"ב, או נדמה לו שקשה, שידע כי ח"ו הוא מכריע את העולם כולו לכף חובה. אבל יהי רצון, שקרובה ישועתנו לבוא וצדקתנו להיגלות.

*

שאלה מהקהל: בעניין שיטת הדילוגים, על פי איזה נוסח הדבר נעשה? לכאורה הדבר תלוי, כי זה צריך להיות ממש מדויק.

תשובת מרן שליט"א: האמת היא, שאני היגיתי לכך, רק בגלל העניין הזה. השיחה שלי איתו היתה – התחילה – רק בשביל זה. רציתי לברר זאת, כיון שאני מדבר בס"ד בשיעורים האחרונים על עניין המסורת בספרי התורה, וכל הזמן ישנם שמועות, כך מדברים, שהדבר נעשה לפי הכתר, או עפ"י המסורת שלנו. על כן, רציתי לשמוע מן המקור. ביקשתי מידידנו הרב מאיר לוי הי"ו שיקשר אותי איתו.

דרך אגב, הר"ד ויצטום, הוא מאד דייקן. ואכן, התשובות צריכות להיות מאד מדויקות.

בזמנו היה העניין של יגאל עמיר, זה שהאשימו אותו ברצח, והוא מצא גם את זאת בתורה. אבל כאשר הוא בדק את זה, בשלב הראשון, ראה שהדבר אינו מסתדר לו, והוא שאל, אולי תגידו לי, איך כותבים 'עמיר'? איך התימנים מבטאים זאת? הוא שאל את אביו של הרב מאיר לוי, והוא אמר לו, כי בתימנית זה 'עמר'. ואז הוא בדק ומצא שהדבר הסתדר.

צריך שיהיו התשובות אמיתיות, בלי עיוותים. רק ככה, הוא מצא היכן הדבר נרמז.

ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא. לשיטת הדילוגים, ישנם מקורות בקדמונים, כגון ברבינו בחיי וברמ"ק. רק שהיום בזמנינו, על ידי המחשב, ישנה אפשרות לעשות זאת בקלות. אבל כבר רבינו בחיי, בהתחלת ספר בראשית, כותב כי

לדוגמא, בביתו של אחד הרבנים, ישנו שלט, בו נכתב בזה"ל, נא לא להיכנס לביתנו עם מכשיר טלפון לא כשר, וכמובן שלא לצלם בו את הרב. תודה וברוכים תהיו.

כדאי שהפתק – השלט – הזה יהיה מונח, בכדי שהאנשים יתעוררו מתרדמתם. כולי האי ואולי. כדאי להדפיס את המודעה הזאת בחוברת שערי יצחק [מצורף בסוף החוברת בעמ' 20], שיהיה בבחינת 'כזה ראה וקדש'. לראות דוגמא לעניין הזה.

בכל אופן, בנפשנו הדבר. אולי זהו הנסיון הכי קשה בדור שלנו, אבל לצערינו אנחנו בצרות, מבית ומחוץ. עת צרה היא ליעקב, וממנה יושע.

עפ"י שיטת הדילוגים בתורה, נמצא כי ישנו קטרוג גדול וחרון אף על ישראל, ובירור האם שיטת הדילוגים נעשית עפ"י נוסח תימן, והכתר של בן אשר.

השבוע – ביום חמישי – דיברתי עם הרב דורון ויצטום הי"ו, הוא אחד שעוסק בשיטת הדילוגים, שמוצאים כל מיני אסמכתאות לדברים אשר קורים בזמנינו, עפ"י שיטת הדילוגים בתורה, על ידי המחשב. הוא מומחה גדול בדבר הזה.

אמרתי לו, מאז תקופת מגפת הקורונה, לא שמעתי שום דבר מעניין הדילוגים. והוא אמר לי, דוקא כן. אני מתעסק בכך. ברם, אין לי בשורות טובות. הוא אמר זאת ממש בצער. שאלתי אותו, מה כוונתך? והוא ענה לי – הוא בודק בצורה מאד מדויקת, הוא אדם יר"ש ואחראי – כי הוא מצא שישנו קטרוג וחרון אף. זה מה שיצא לו, לאחר שנתן את הנתונים שלמלחמה, מאז שמיני עצרת שעדיין לא נגמרה בעוה"ר, אינני יודע, הוא לא פירט לי במדויק איך הוא עשה וכיצד הוא הגיע לכך, מה הוא כתב, לפי מה חיפש. אבל עכ"פ לפי כל הסימנים, ישנו קטרוג גדול על עם ישראל, וחרון אף.

מִה חָרִי הָאֵף הַגָּדוֹל הַזֶּה [דברים כ"ט, כ"ג]? האמת היא, כי הדבר איננו חידוש. גם בלי המחשב, גם ללא שיטת הדילוגים, אנחנו יודעים את זאת. רק כיון שהדבר הזה מוצפן בתורה, אזי לצערינו יש לנו רק אישור, על מה שאנחנו בלאו הכי יודעים ומבינים. אולי לא רוצים לדעת זאת, אבל כך המציאות.

מולד בהר"ד רמוז בדילוגים בהתחלת התורה. וכו' וכו'.

בכל אופן, שאלתי אותו על כך. והוא ענה לי בזה"ל, תראה, אני עוסק רק בספר בראשית. כל מה שאני מוצא, הוא רק בספר בראשית. ישנם אחרים שמתעסקים גם בשאר התורה, אבל אני רק בספר בראשית. ואם כן, הנפקא מינה אינה כ"כ גדולה. כי ההבדל שבין המסורת של אשכנזים והספרדים לבין שלתימנים, הוא רק בפרשת בראשית ובפרשת נח. ובדרך כלל, התוצאות אינן חייבות להיות מבראשית עד ויחי. צריך למצוא את הנושא, והדבר יכול להיות בפרשת מקץ, או בפרשת ויגש וכדומה. לכן ברוב הפעמים, הוא לא נתקל עם הבעיית הזאת.

כי רק בפרשת בראשית, יש את 'מנשא', ובפרשת נח 'מעינת', 'זיהיו'. בעת, ויהיו יתר וא"ו, ומעינת חסר וא"ו, א"כ האחד מוריד אחד, וממילא נשאר רק הבדל של וא"ו אחת.

אבל הוא אמר לי, סברא מעניינת. וכי כאשר הקב"ה הצפין רמזים בתורה, הוא לא הצפין זאת גם לפי הנוסח שלנו? אף בנוסח השני, הדבר צריך להיות מוצפן. כיון שסוף סוף, זהו מה שהתפרסם בעם ישראל. הקב"ה לקח זאת מעיקרא בחשבון, והצפין גם בנוסח הזה.

אני יכול לומר זאת בסגנון אחר, כי הרי הקב"ה צופה כל הדורות מראש. כי יראה כי אזלת י"ד. ארבע עשרה השינויים שנגרמו אצלם במשך הגלות. אפשר לו זאת באופנים נוספים, וד"ל וליודע.

אבל הוא אמר לי, כי עכ"פ הוא בודק את שתי האפשרויות. הוא לוקח גם את זה, וגם את זה. יכול להיות שלפעמים לא מודיעים לציבור, לפי איזה נוסח התוצאה, אבל לדבריו הוא לוקח את זה בחשבון.

צריכים לבדוק, אצל אלה שמתעסקים עם כל התורה, מי שיש לו אפשרות לבדוק את הנושא הזה, לא היגעתי אליהם, לראות איך הם עושים. אבל פחות או יותר כנראה שזהו הכיוון. דהיינו, שהם לוקחים בחשבון את שתי הנוסחאות, וכנראה הם מנסים למצוא או כאן או כאן.

בעניין תשובת מהרי"ץ לגבי צורת כתיבת שש השורות שלפני פרשת האזינו, שכתב כי טוב להחמיר ולהשוות את השיטות, תמיהת מרן שליט"א על כך שהרי אבותינו נע"ג העתיקו את ספרי התורה שלהם מהרמב"ם עצמו. ומכאן הוכחה נוספת כי כתר ארם צובא המצוי כיום, איננו הכתר אשר ממנו העתיק הרמב"ם.

אנחנו לקראת, זמן מתן תורתנו. כבר היגענו ליום הארבעים, של ספירת העומר. מתקרב חג השבועות, יום מתן תורה. זהו דבר בעתו מה טוב, כי אנחנו עוסקים בענייני המסורת של תורה, הפרשיות הפתוחות והסתומות, והחסרות והיתירות.

עד עתה, הבאנו בשיעורים בס"ד, שמונה עשרה הוכחות למסורת שלנו. ובשיעור הקודם, הוספתי עוד ארבע. סה"כ עשרים ושתים. ובעז"ה ברצוני – אם נספיק – להביא עוד שש הוכחות לכך. וביחד, קול י"י בכ"ח. עשרים ושמונה. אם נספיק. וגם לענות למכתבים חשובים שנתקבלו בנושא הזה.

אחת ההוכחות, היא מן הנושא שאתחיל איתו בעת.

נקדים את דברי רבינו הרמב"ם בהלכות ספר תורה [פרק שביעי הלכה ז'] שכתב בזה"ל, ומניח בין כל חומש וחומש ארבע שיטין פנויות בלא כתיבה, לא פחות ולא יתר. ויתחיל החומש מתחילת שיטה חמישית וכו'.

ובהלכה ח', ויזהר באותיות הגדולות ובאותיות הקטנות ובאותיות הנקודות ובאותיות שצורתן משונות, כגון הפא"ץ הלפופות והאותיות העקומות, כמו שהעתיקו הסופרים איש מפי איש. ויזהר בתגין ובמניינם וכו'.

אבל הוא ממשיך ואומר, כי הדברים הללו אינם מעכבים. וזה לשונו [בהלכה טז], כל אלו הדברים, לא נאמרו אלא למצוה מן המובחר. ואם שינה בתיקון זה, או שלא דקדק בתגין וכתב האותיות כולן כתקנו, או שקירב את השיטין או הרחיקן, או האריך בהן או קיצרן, הואיל ולא הדביק אות לאות ולא חיסר ולא הותיר ולא הפסיד צורת אות אחת ולא שינה בפתוחות וסתומות, הרי זה ספר כשר.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ויהיה בראשי השיטין, למעלה משירת האזינו, ואעידה. דהיינו הפסוק [דברים ל"א, כ"ח-כ"ט] וְאֶעֱיֵדָה בָּם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. כִּי יִדְעֹתִי אַחֲרֵי מוֹתֵי כִּי הִשְׁחַתְתָּ תִּשְׁחַתְּנוּ וְגו'.

והשורה השנייה היא, אחרי. הדרך. באחרית. להכעיסו. קהל. שש שיטין. ולמטה ממנה, חמש. ויבא. לדבר. אשר. הזאת. אשר.

ובהלכה י"א, וכל אלו הדברים, למצוה מן המובחר. ואם שינה, לא פסל. אבל אם כתב המלא חסר או החסר מלא, או שכתב מלה שהיא קרא וכתב כקריאתה, כגון שכתב ישכבנה במקום ישגלנה, ובטחורים במקום בעפלים, וכיוצא בהן. או שכתב פרשה פתוחה, סתומה. או שכתב הסתומה, פתוחה. או שכתב השירה כשאר הכתב – אם הוא עשה את שירת האזינו, או את שירת הים, בכתב רגיל. או שכתב פרשה אחת כשירה – במקום אחר שאינו שירה, הוא כתב אותו כמו שירה, עם פיזור הרווחים. הרי זה פסול, ואין בו קדושת ספר תורה כלל, אלא כחומש מן החומשים שמלמדין בהן התינוקות.

כך לשון הרמב"ם. ופחות או יותר, הדברים באופן כללי רובם מוסכמים.

למשל, מה שהרמב"ם כותב לגבי שש השיטין שלפני פרשת האזינו, בספר מנחת שי [בסוף פרשת וילך] הביא זאת ג"כ מן המוסרה. וזה לשונו, ואעידה, בתחילת הדרך בספר תורה. ו' בי"ה שמו". ואעידה. אחרי. הדרך. באחרית. להכעיסו. קהל.

הַלֵּין שְׁתָּא דְרִי, די לעילא מן שירתא – דְרִי בארמית היינו שורות. פי' ו' שטין שלפניה – למעלה מן השירה – כדין ס"ת. וכן כתב הרמב"ם ז"ל. ואחריהם שיטה פנויה, ואחריה השירה. ואין חולק בזה. מה שישנם חולקים, הוא רק לגבי השורות שאחרי כן.

*

[לגבי לשון הרמב"ם או שכתב השירה כשאר הכתב, או שכתב פרשה אחת כשירה, יש להעיר אגב אורחא דלכאורה קשה מדוע נקט או שכתב פרשה אחת כשירה, דכיון דנקט או שכתב השירה כשאר הכתב, היה לו לומר או שכתב שאר הכתב כשירה, שיהיה דבר והפכו. ואכן מרן

ולאחר מכן [בהלכה י'] הוא כותב כך, יש דברים אחרים שלא אמרו אותן בתלמוד, ונהגו בהן הסופרים, וקבלה הוא בידם איש מפי איש. והן, שיהיו מניין השיטין שבכל דף, לא פחות משמונה וארבעים, ולא יתר על ששים.

הרמב"ם אומר, כי מה שהוא כתב עד עכשיו, אלו דברים אשר מוזכרים בש"ס. וכעת הוא מביא דברים אשר אינם מוזכרים בש"ס, אבל עכ"פ זאת קבלת הסופרים.

מובן מדבריו, כי גם האותיות הלפופות והעקומות, זהו עניין המוזכר בש"ס, כי זה בכלל הדברים שהוא כתב מקודם. והדבר צ"ע. בשלמא התגין, מוזכר במסכת מנחות, אבל היכן מוזכר בש"ס האותיות הלפופות והעקומות? אינני יודע. אין לי תשובה על השאלה הזאת. כבר בספר האותיות המשונות בתורה, עמדתי על כך בס"ד, בפרק הראשון, והבאתי בשם רבי יהודה ברצלוני – ברגינולי, שהוא כותב על עניין התגין והאותיות העקומות, כי הכל כתוב בספר תאג'י, ושצריך להיזהר בזה. ומשמע ממנו, שזאת הלכה ברורה. והרי הדבר מוזכר גם במדרש רבי עקיבא בן יוסף, כל האותיות המשונות והלפופות והעקומות. א"כ אולי הרמב"ם לא דקדק, ובמקום 'בתלמוד' היה צ"ל בספרי חז"ל. כי קשה לומר שזה 'בתלמוד', דחוק להכניס זאת. היה אומר, 'שלא אמרו חכמים', שלא הזכירו זאת במפורש בספרי חז"ל. גם לעת עתה עדיין אין לי תשובה לגבי השאלה הזאת. והמקום ב"ה יאיר עינינו. בכל אופן, הכיוון הוא ברור.

*

ממשיך הרמב"ם וכותב, ושיהיה הריח שבין כל פרשה לפרשה, כמו תשע אותיות, אשר אשר אשר.

כעת עוד דבר, שהוא קבלה ביד הסופרים. ושיהיה בראש השיטין, למעלה משירת הים, הבאים. ביבשה. י"י. – כאן צריכים להיזהר, לא לקרוא זאת בבת אחד, שלא יהיה חירוף וגידוף, כיון שאח"כ כתוב – מת. במצרים. חמש שיטין. כך צריכים להתחיל את הדרך.

ולמטה מן השירה, חמש שיטין. תחילת כל שיטה מהן כך. ותקח. אחריה. סוס. ויצאו. ויבאו.

בשלחן ערוך יורה דעה סימן ער"ה סעיף ג' נקט הכי, כתב השירה כשאר הכתב, או שכתב שאר הכתב כשירה ע"כ. ושמא י"ל שנתכוון הרמב"ם לומר שזהו דוקא כשעשה פסוקי פרשה או הפרשיות כשירה. אבל אם הפרשיות קטנות בנות פסוק אחד, וכתבן כשירה, לית לן בה. ובזה נתיישב מה שבספרים שלנו עשו כך בסוף עשרת הדיברות. וכבר עמד על זה מעכ"ת, אבל איני זוכר אם הביא ראיה זו מדקדוק לשון הרמב"ם. איתמר.

אמנם א"א היה לו לכתוב שכתב שאר הכתב כשירה, כי אז היה משמע דוקא כל התורה. עכ"פ עמדנו ע"ז בזמנו בשיעור משפטים התשע"ז בשכ"ז, ובל"נ עוד נדבר מזה בשיעור נוסף. יב"ן].

*

ישנן בספרים שתי צורות, לכתוב ששת השורות הללו, שלפני שירת האזינו, ואעידה וכו'. מי שידוע, בס"ת הישנים, זה כמו שעשה ידידנו הרה"ג נתנאל אלשיך הי"ו, כפי שמצולם בחומש תורת אבות, שהשורות הן צרות [מרן שליט"א מראה זאת לציבור]. בשירת האזינו, השורות הן רחבות, ובששת השורות העליונות, ואעידה בס וגו', ישנם רווחים בצד, מימין ומשמאל. הדרך הוא גדול, בכדי להכניס את כל פסוקי השירה, והשורות ואעידה וגו' הן קצרות, דהיינו באמצע.

וישנם העושים, כפי שעשה בתיקון קוראים וסופרים י"כין ובוועז', שערך ידידנו הרב בועז דחבש הי"ו, שזה ממלא את כל השורה, אבל בשביל כך צריך למתוח את האותיות [מרן שליט"א מראה זאת לציבור]. רואים שזה אינו מקורי, זה 'עיבוד', כי אם עשו שש שורות, למה למתוח את האותיות?

המסורת הקדומה היא, מה שאבותינו נע"ג עשו, בכל ספרי התורה הישנים, זהו כפי שעשה ב'תורת אבות'. והעניין הזה, להרחיב את האותיות, זאת חומר, בגלל שישנם כאלה שאמרו כי אם הינך מניח רווחים בצדדים, זאת צורת 'פרשה'.

הרב בועז דחבש עשה כך על-פי עצתי בזמנו, אבל כעת ישבתי על המדוכה והדרי בי.

זאת שאלה, ששאלו את מהרי"ץ זיע"א, [הובאה] בשו"ת פעולת צדיק [חלק ב' סימן כ"ב], בזה"ל, שאלה. יורנו בספרי תורה הקדמונים, שבפרשת האזינו בדרך המתחיל ואעידה בס, שכתוב בהן השש שיטות שקודם פרשת האזינו בשיטות קצרות, ומניחים ריוח באלו השש שיטות מצד זה ומצד זה, ואותו ריוח יש בו כשיעור פרשה דהיינו ט' אותיות. מה יהיה משפטו.

תשובה. הרב הגדול מהר"ם – מה"ר מנחם – לונזאנו בס' אור תורה פסק, דספר תורה כזה פסול, כיון שעשה שם ריוח כשיעור פרשה במקום שאין שם פרשה ע"ש. הרי אלה פרשיות סתומות. כי אם ישנו ריוח בהתחלת השורה, ומתחילים לכתוב באמצע השורה, הרי זאת פרשה סתומה. ואח"כ הריוח שבסוף השורה, והריוח שבשורה אחרי כן, אלו פרשיות סתומות. ישנן כאן כמה שורות, שהן פרשיות סתומות. לדעת הרמב"ם. ולפי הרא"ש, הן נחשבות פתוחות. וכתב על כך, שזה פסול.

אומר מהרי"ץ זיע"א, וחיפשתי למצוא ארוכה וצרי לספרי תורה שלנו.

ואחר החיפוש מצאתי תשובה אחת למהר"ר ישועה זין ז"ל הובאה בס' פרי האדמה הלכות ס"ת שכתב דהר"מ לונזאנו יחיד בסברא זאת, ורבים פליגי עליה, ושכן ראה בהרבה ספרי תורה מכתובת יד התייר הגדול מהר"א מונסון ז"ל עשויים בשיטות קצרות.

נכון שמהר"ם לונזאנו כך סובר, אבל זאת דעת יחיד. וישנו להיפך ממנו, סופר מובהק ומפורסם, שעשה זאת כך, שיטות קצרות.

והאריך בכמה ראיות. ומסיק בסוף דבריו, דכיון דהשש שיטות שוות מכאן ומכאן, אין כאן צורת פרשה, וכשר. וכי זאת 'פרשה'? הרי כל ששת השורות, הן ככה. זה לא צורת פרשה. הפרשיות בעלמא הן פה ושם, אבל לא כך, כמו בנ"ד.

דרך אגב, גם בספרי התיגאן, כך היא הצורה [מרן שליט"א מראה צילום כת"י לציבור, ומצורף בסוף החוברת בדף 21]. השורות למעלה הן קצרות, ואח"כ שירת האזינו בשורות רחבות.

מה שהוא עשה עיטורים בתאג, זה כדי ללמוד בשמחה. אבל הדבר מובן מן הכתב, איך יעשה

*

בתורת חכם ובשושנת המלך, הביאו את תמצית דברי מהרי"ץ, ויש לדייק בלשונם.

התורת חכם [בהלכות ספר תורה, אות תק"ב] – זהו מהרי"ץ השני, מהרי"ץ בן יעקב – הוא לא העלה כלל את המלה 'הקדמונים', אלא 'ספרי תורה שלנו'. כפי הסגנון שמהרי"ץ כתב אח"כ, ספרי תורה שלנו. לפני כן, מהרי"ץ אמנם כתב 'הקדמונים', אבל התורת חכם השמיט 'הקדמונים'.

וזה לשונו שם, על ענין ספרי תורה שלנו, שכתוב בפרשת האזינו בדף המתחיל ואעידה בס, שכתוב בהם השש שיטות שקודם פרשת האזינו בשיטות קצרות, ומניח באלו השש שיטות מצד זה ומצד זה, ואותו ריוח יש בו כשיעור פרשה דהיינו תשע אותיות.

והשיב – מהרי"ץ – דכשר גמור הוא, דאינה נקראת פרשה. ומכל מקום יש להחמיר.

הוא שינה קצת את הלשון, וכתב 'יש' להחמיר. במקום 'טוב' להחמיר. א"כ מובן שהוא החמיר קצת יותר ממהרי"ץ עצמו...

ובשושנת המלך [אות ו'], שחיבר מה"ר שלום חבשוש, הוא לא כתב 'הקדמונים', וגם לא 'שלנו', אלא כן כתב בזה"ל, ספר תורה שכתוב בו השש שיטות עליונות שבדף שבפרשת האזינו – משמע להיפך, כי בזמנו הדבר כבר לא היה כ"כ מצוי – בשיטות קצרות, ונשאר ריוח באלו השיטות מצד זה ומצד זה, ויש בו שיעור פרשה דהיינו כדי תשע אותיות, אף על פי כן כשר. דכיון שהשש שיטות שוות מכאן ומכאן, אין כאן צורת פרשה. ומכל מקום למצוה מן המובחר עדיף טפי להשוותן לשאר הכתב לכתחילה.

ממשיך בספר שושנת המלך, אבל בדיעבד, כשר. וטוב להחמיר.

*

הפסק הזה של מהרי"ץ, בגלל שהוא אמר כי טוב להחמיר – ואינני יודע האם זהו רק בגללו, אבל בודאי שאם אפילו מהרי"ץ שהוא זה שהעמיד את תורת הקדמונים, כתב שטוב להחמיר – אזי לכן כמעט רוב הס"ת שנכתבו בזמנים האחרונים, לא תמצאו בהם את הצורה הזאת, שזאעידה'

הסופר בס"ת. כי הוא עשה ריוח מימין ומשמאל. הוא רק עשה ציורים, בכדי למלא את הדף. ממשיך מהרי"ץ להביא מדברי פרי האדמה, ומ"מ למצוה מן המובחר, עדיף טפי להשוות השש שיטות העליונות, ולהרחיב הכתב, כדעת הרמ"ל. אבל אם עשה כנדון הנז', פשיטא לי ודאי שאינו פוסל יע"ש.

אומר על כך מהרי"ץ, וכל משכיל יראה ויבין, דמלתא דסברא נכונה היא. זאת סברא עצומה, כי זאת איננה פרשה. מה פתאום זאת פרשה? בודאי שהדבר כשר.

אלא דראיתי להרדב"ז בתשובות החדשות סי' קצ"ד, שפסל בנדון כזה. הרדב"ז, אחד מגדולי ישראל, הוא פוסל. א"כ לא רק מהר"ם לונזאנו פוסל זאת, אלא גם הרדב"ז פוסל. ומאידך, מן הסברא זה כשר, וכן ישנם רבים הסוברים שהדבר כשר.

על כן מהרי"ץ אומר למסקנא, וטוב להחמיר. למה להיכנס לשאלות? אפשר להחמיר. דהיינו, או שפירושו שמהיום והלאה עכ"פ יכתבו כך, או להרחיב את האותיות, שלא יהיה ריוח פרשה. הרי שיטת מהרי"ץ תמיד, כאשר ישנה מחלוקת, 'מהיות טוב אל תיקרא רע'. כי לכאורה, אין עניין לעשות בדוקא כך, דהיינו שורות קצרות. וכי אם לא נעשה ככה, הס"ת יהיה פסול? מי שאומר כי זאעידה' זה שורות קצרות, הוא לא אומר כי אם תמלא את השורה זה יהיה פסול. אולם אם עושים להיפך, י"א שהס"ת פסול. לכן, תחמיר. זה לא שחייב, אלא שתחמיר. תחליף את היריעות.

אולי גם כוונת מהרי"ץ היא, להחליף את היריעות. אבל אין צורך להחליף. אפשר לתת לסופר שיגרד את האותיות בצדדים, וירחיב. למלא את השורה, בכמה אותיות. אך בסוף שורה הרביעית ישנו שם השם, אי אפשר להשאירו במקום, כי אז ישאר אחריו ריוח פרשה, לכן צריך יהיה לקלף ע"י מומחה, ולהרחיב אח"כ כמה אותיות.

וממה שמהרי"ץ כתב, כי כך הוא בכל 'ספרי תורה הקדמונים', משמע כי בזמנו כבר לא כולם עשו ככה. אמנם עד היום, עד זמנינו, ישנם עדיין כאלה שעושים כך. אבל אינני יודע, האם הרבה.

בשורות קצרות, אלא שממלאים את הדף. וכל שכן כשראו את סגנון שושנת המלך שזה 'בְּדִעְבָד'.

ברם, האמת היא כי פליאה דעת ממני, למה פה מהר"יץ לא דיבר, לא טען, הרי הס"ת שלנו הועתקו מכת"י רבינו בעצמו. אם בכל הס"ת שלנו כתבו בצורה הזאת, ש'ואעידה' צר ושירת האזינו רחב, הדבר סימן מובהק כי כך היה ג"כ בס"ת של הרמב"ם. הרי העתיקו את הרמב"ם, כדמותו בצלמו, אפילו ראשי הדפים והכל, א"כ גם דבר זה היה ברמב"ם.

מצד שני, בואו ונראה איך זה בכתר של בן אשר. אבל פה אני צריך משהו שיעזור לי להרים אותו, זה גדול וכבד. הבאתי אותו לכאן, כי אנחנו מדברים [בשיעורים האחרונים] על הכתר של בן אשר, לראות איך זה בכתר שלו, הוא כתר ארם צובא. הרמב"ם כותב, כי שירת האזינו היא ששים ושבע שורות, לא שבעים, וגם בכתר ארם צובא הדבר כך.

כעת תראו, איך הוא עשה 'ואעידה בס' [מרן שליט"א מראה זאת לציבור, וצילום ממנו מצורף בסוף החוברת בעמ' 22]. מה הוא עשה? בכדי למלא את השורה, הוא עשה חלקים של אותיות. מי שירצה אח"כ לבוא לעיין ולראות, מה זה הכתר הזה, התאג הזה.

מצד אחד, לגבי השורות יש לו מסורת, מה כתוב בראש השורה, אבל כיון שהשורה מדאי ארוכה, הוא עשה חלקים של אותיות, בכדי למלא את השורה.

אם הרמב"ם השתמש בכתר הזה, א"כ מאיפה יש לו ולנו את הצורה, של שורות קצרות?

דבר נוסף. השורה האחרונה 'עד תַּמַּס', אצלו זה באמצע השורה, ככה יש לו עוד חצי שורה ריקה, ועוד שורה שלימה ריקה. שורה וחצי ריקים. אצלינו זה נגמר, 'עד תומס' בסוף ממש.

חושבני כי זאת הוכחה נוספת, שכאשר הרמב"ם מדבר על הכתר של בן אשר, הוא לא השתמש בכתר הזה, כי ישנה כאן צורה שאינה מתאימה אליו. לפי ההעתק שלנו מהרמב"ם, אזי היה צריך להיות כאן שורות צרות.

לכן אני אומר, כי זאת הוכחה נוספת, מספר עשרים ושלוש, שהיה לרמב"ם כתר אחר, שבו 'ואעידה' נעשה באמצע. ובהמשך נראה, כי גם בהרבה מאד קהילות ישראל בעולם, כך היתה המסורת, לעשות את זה בצורה הזאת.

מדוע שירת האזינו נכתבת בשני הצדדים ועם ריוח אחד באמצע, ואילו שירת הים נכתבת אריח ע"ג לבינה ולבינה ע"ג אריח?

ישנה שאלה, למה בשירת האזינו, הכתב הוא בשני הצדדים, וריוח באמצע, ואילו בשירת הים, זה נעשה עם רווחים באמצע. שורה אחת עם ריוח אחד, ושורה אחת עם שני רווחים. מהי הסיבה? כותב מהר"ר יהודה ברצלונני – ברגינולי [גנזי מצרים הל' ספר תורה עמ' 36] כך, מקצת רבואתא אמר בה טעמא דמסתבר. רבוותא, כוונתו על הגאונים. הרי החיבורים שלו מושתתים תמיד על ספרי הגאונים, כגון ספר העתים.

הוא מביא בשם דבר נפלא. הרי בבית המקדש, במוסף של שבת, היו אומרים חלק משירת האזינו, כפי הסדר הזי"ו ל"ך, בכל שבת היו קוראים פיסקא, ואחרי שש שבתות חוזרים חלילה. כך היתה שירת הלויים. והם עמדו על הדוכן, בשני צדדים.

כך הוא כותב, וכך אמר, מה טעם דשירת האזינו נכתבת שני סְטְרִים – דהיינו שני צדדים – כעדת הלויים שהן עומדין לכ[א]ן ולכ[א]ן בשיר, ובשני עולמות. שתי המלים [האחרונות] הללו, אינן כ"כ ברורות. ועוד מעט נסביר זאת בעזרתו יתב'.

וסייעתא לזה הטעם, לפי ששירת האזינו היא שירה שלמוספי שבת, דגרסינן בפרק יום טוב שלראש השנה, במוספי דשבתא מאי? אמר רב חנן בר אבא אמר רב, הַזִּיז לָךְ.

כנראה, במקום 'ובשני עולמות', צ"ל 'ובשני עולמות'. ואם כן יוצא, שהוא אומר שתי סיבות. או בגלל שכך עמדו הלויים על הדוכן, או כנגד העוה"ז והעוה"ב.

ובאגדתא דקהלת אמרי, ר' יוסי ביר' אבון בש' ר', שירת הלויים אין פוחתין אותה מששה קריות. ומהו סימנה? הַזִּיז לָךְ.

הרי הכלל הוא, כמבואר במשנה בערכין פרק שני, וכן ברמב"ם פרק ג' מהלכות כלי המקדש,

שאלה מהקהל: אבל ישנן שלושים שורות בשירה?

תשובת מרן שליט"א: כל קשת, זה שתי שורות, סה"כ עשרים וארבע. ואח"כ יש עוד אחד, בשביל השכינה. ביחד כ"ו. ואח"כ כי בא סוס וגו' שתי שורות, מפני ששם זה כבר לא כך. שם כבר ישנו שינוי, שתי השורות האחרונות הן כבר לא בצורה של קשת, אבל זה בשביל הרשעים דתן ואבירם, שכתוב [בכמה ספרים] כי גם הם באו אח"כ והצטרפו. צריך להסביר זאת באריכות, אבל כמדומני דיברנו על כך כבר כמה פעמים. ובנפלאות מתורתך פ' בשלח הרחבתי מאד בס"ד.

נחזור לענייננו.

דבר ראשון, פליאה דעת ממני, כי גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ זיע"א, פה בעניין הזה, העלים את עיניו מכך, שהספרים שלנו הם העתק מרבינו הרמב"ם. מה נשתנה?

הערה מהקהל: אם צריך להאריך את האותיות, למה קבעו שזה יהיה בשש שורות, ולא פחות?

תשובת מרן שליט"א: נכון. סימן שזה לא נכון. הרי ישנו מקום. ההיפך, קבעו כך את ששת השורות, שלא תמשוך אותן. הרי למתוח אותיות, זה לא פשוט, לא 'חלק'. כמו שהרחבתי על כך בס"ד בתגא דאורייתא שבס' תולדות יצחק מדף ט"ו. מותחים אותיות, כאשר מזדמן צורך ואין ברירה, אבל קבעו מראש צורת שורות, ומאידך שורה רחבה, הדבר מראה שבמקור זה לא היה ככה.

הרי מהרי"ץ עצמו בשו"ת פעו"צ חלק א' [סימן כ"ד] לימדנו זאת, כמו שכתב שם בזה"ל, ידוע ומפורסם, כי העתק שלנו, הועתקו מספר שכתב רבינו הרמב"ם בכתב יד קדש שלו, כמו שמעידים הסופרים בסופי התיגאן וכו', יען שהעתיקוהו ממש מספר שכתב הרמב"ם, אם כן גם את העניין הזה העתיקו מהרמב"ם. למה מהרי"ץ לא הביא זאת, לכל הפחות בתורת סייעתא. הרי אם אבותינו ככה כתבו, וכפי שאמרתם מקודם, גם רואים שהדבר צריך להיות כך, מצד עצמו, עצם כך שקבעו שורות כאלה,

אינן פוחתין משנים עשר לויים'. אפשר להוסיף כמה לויים שרוצים, אבל לא פחות משנים עשר. א"כ חלקם עמדו בצד ימין, וחלקם בצד שמאל. כנראה – הוא לא כתב זאת במפורש, אבל כך נראה – שזה כמו המשוררים. אלה שרים, האזינו השמים ואדברה. ואלה עונים, ותשמע הארץ אמרי פי. וכן הלאה. לכן זאת צורת החלוקה של שירה.

ובהמשך הוא כותב, ומקצת רבואתא פריש טעמה דשירה – הטעם על צורת שירת הים – וכן אמר, ויש בשירת הים שלשה עשר פתח, כנגד שנים עשר דרכים שנקרע הים לשנים עשר שבטים, ואחד כנגד שכינה.

י"ב השבטים עברו בים סוף, כל אחד בנפרד. ואלו הן צורות הפתחים שהם עברו בתוך הים. וכיון שגם השכינה היתה איתם, לזה עשו פתח מיוחד. אמנם השכינה היתה עם כל שבט ושבט, אבל אין לכך היכר, לכן חובה לעשות זאת בשורה נפרדת.

הטעם הזה, הוא ממש הפלא ופלא, למי שמתבונן בזה. הרי בני ישראל עברו בים, כמו צורה של קשת. הרי מבואר בראשונים, כגון בתוספות, שבני ישראל לא יצאו מצד לצד, אלא הם חזרו לאותו צד. כיון שהמטרה היתה, רק להטביע את המצרים, לא לעבור לצד השני. לכן הם עברו בצורת קשת. שנים עשר שבטים, לכל אחד היה מעבר בנפרד.

בעת תראו, ויושע י"י וגו' ויאמרו. מכאן מתחילה שורה ב' – לאמר, ישנו ריוח. אשירה ליי"י כי גאה גאה, ריוח. סוס. מכאן מתחילה שורה ג' – ורכבו רמה בים, וישנו ריוח אחד ארוך באמצע. ואח"כ עזי וזמרת יה ויהי לי.

מי שיסתכל ויתבונן, יראה כי זאת ממש צורה של קשת. ככה עברו בני ישראל בים. דהיינו, בדמיון תתחילו כך, השורה הראשונה ויושע וגו' זה המדבר, 'אז ישיר משה וגו' ויאמרו, זה היה כשהם מבחוץ. 'לאמר, מפה נכנסים לים, עכשיו ישנו ריוח, אבל לא עוברים בים בצורה ישרה, אלא כעין קשת, ע"כ תעבור למטה לשורה הבאה, ואז תחזור ותצא אל הצד השני, 'סוס', והיגעת אל היבשה. קשת ועוד קשת ועוד קשת. הפלא ופלא.

א"כ בודאי שעשו כך. אם הרמב"ם ככה כתב, מהרי"ץ היה צריך לפחות להזכיר את זה. וגם לפי מה שהוא כתב בסימן י"ח, כפי שהבאנו גם את זה בשיעור [בעניין תיבת מַחְלָת], בכל התיגאן אשר יסדו הראשונים מעשה ידי אמן הרמב"ם זלה"ה.

למה פה מהרי"ץ הסתיר את פניו, והעלים עין מן הנושא הזה? זאת תמיהה גדולה בעיני.

*

דרך אגב, כיון שראינו את הכתר של בן אשר, צריכים לדעת כי חסר פה את רוב התורה.

זהו דבר ידוע, ואביא בפניכם את אחד המקורות. בספר עטרת שלמה להרה"ג שלמה זעפראני [דיני שכנים דף י'] שכתב בזה"ל, בשנת תש"ח קמו הפורעים הערבים, ושלחו את ידם במקדש ה' בביהכנ"ס הגדולה שבאר"ץ. בהעלותם אש זרה בהיכל ה', אחזו להבות יה ב"כתר", הוא ספר התנ"ך העתיק, שנכתב ע"י אנשי המסרה שבטבריה, ואשר ממנו הגיה הרמב"ם את ספר התורה שלו.

מה נורא היה המראה, עת נכנס חכם שלמה וחבריו, אל הקודש שחולל. במקום אשרי העם, איכה זהב יועם. במקום גדלו המונינו, נפלה עטרת ראשנו. במקום ישמחו השמים, יקוננו מר כפלים. בית קדשנו ותפארתנו, אשר הללך אבותינו היה לשרפת אש, וכל מחמדינו היה לחרבה.

בחיל וברעדה, בפיק ברכים וברפיון ידים, ועינים כנחל יורדות מים, אספו חכם שלמה וחבריו את גיילי "הכתר" החרוכות, גנזום לשעה – החביאו את זה – ואח"כ שלחום אל ארץ הקודש בידי שליח נאמן רבי מרדכי פחאם ז"ל.

זהו מה שנשאר, כי רוב התורה נשרף. אבל בדקו אותו לפני כן, וישנן רשימות, כמה וכמה חכמים שבדקו, ואז יודעים הרבה דברים שהיו בו. אולם לצערנו, בפועל, זה כבר אין בידינו לראות במו עינינו, ולברר ספיקות שנותרו ושנתעוררו.

*

אם-כן ראשית, מה עם 'העתק הרמב"ם'.

שנית, מהרי"ץ אומר כי הסברא היא, שזאת אינה צורת פרשה.

הוכחות כי הרווחים שבצדדים, אינם נחשבים צורת פרשה.

הוכחה נוספת, לכאורה, שזאת לא נחשבת צורת פרשה, שהרי השורה השנייה מסתיימת במלים 'וסרתם מן', והמלה 'הדרך' היא התחלת השורה השלישית. וכי יתכן שתהיה כאן פרשה, אחרי 'וסרתם מן'? מישהו מכיר דבר כזה? שבאמצע פתאום ישנה פרשה? וכן בשורה החמשית 'זידבר משה באזני כל', פרשה, 'קהל ישראל' בשורה הששית. ישנו דבר כזה? אין דבר כזה.

פיסקא באמצע הפסוק, זה במקום של הפסק. כגון 'ישמע ישראל', ישנו הפסק, ואח"כ 'זיהיו בני יעקב'. וכן 'זיהי אחרי המגפה', ישנו ריוח. וכן 'מאילת ומעציון גבר', ואח"כ 'זנסע ונעבור'. אבל לא באמצע מלה. לא מצינו שעושים פיסקא, באמצע מלים שמתחברות האחת אל השנייה. גם בנביא, 'ויפקד מקום דוד', ישנו ריוח. אבל לא עושים, 'ויפקד מקום', ריוח, ואח"כ 'דוד'. וכדומה. אין דבר כזה.

לכאורה הדבר מוכיח, כי זאת איננה פרשה. חוץ מן הסברא הקודמת, כי לפי הצורה, לא מתכוונים לעשות כאן פרשה, אלא רוצים לעשות שש שורות צרות, כפיכחול שזהו המשך הדף הקודם, כי זהו בעצם גודל של דף רגיל, רק שבשירת האזינו הדף מתרחב. אם לא היה האזינו, היו ממשיכים אותו הדבר. א"כ לא מתכוונים לעשות פה פרשה.

אבל, אולי זאת אינה טענה. אמנם לכאורה זאת קושיא, כי לא יכול להיות, אולם הדין הוא, שאם הוא עשה פרשה במקום שלא צריך, היכן שלא מתאים שתהיה פרשה, כגון שכתב 'אם בחוקותי תלכו ואת', ועשה ריוח תשע אותיות, ואח"כ 'מצותי תשמרו'. וכי בגלל שלא מתאים כאן פרשה, זאת איננה פרשה? אין דבר כזה. נכון שזה לא מתאים, אין פיסקא כזאת באמצע הפסוק, אבל סוף סוף עשית פיסקא. הרמב"ם ושאר פוסקים לא מחלקים, וגם באופן כזה פסול. אם כן, זאת פרשה.

על כן, מן הבחינה הזאת, נראה כי זאת איננה קושיא. אבל אולי זה יכול להצטרף. חזי לאצטרופי.

*

שערי יצחק – השיעור השבועי

שיטות. וזה אמנם כפי מה שמצאתי בשלשה ספרי רמב"ם כתיבת יד, וכפי מה שכתב רבי דוד כוכבי ז"ל בספר בית אל בשמו, ולזה הסכים המאירי ז"ל.

ואולם בספרי רמב"ם הדפוס כתוב, שכותבין אותה בשבעים שיטות. וכן מצאתי ברמב"ם אחד כתיבת יד, וכן מצאתי בהללי, ובספר כתיבת הסופר הנודע בשערים ה"ר ישראל ז"ל, ובספרים הירושלמיים הקדמונים ביותר מן ת"ק שנה. וכן כתוב במסכת סופרים פ' י"ב, אלא ששם נפל טעות סופר, ודילג ריש שיטה חמישית, שהיא מלת הצור.

וספרי ספרדיים, נחלקו בזה. קצתם כסברא ראשונה, וקצתם כסברא אחרונה, וכן נ"ל עיקר. הוא אומר כי לדעתו העיקר הוא, לעשות שבעים שורות.

ולא עוד, אלא שנראה לענ"ד שכל ס"ת הכתוב כסברא ראשונה, פסול. לפי שבאמצע כל שיטה משירה זו, צריך ריוח כצורת פרשה סתומה, ואם שינה פסל, כמ"ש המאירי ז"ל בהדיא, וכן דעת הרמב"ם.

ובעלי הסברא הראשונה, צריכים בשלושה מקומות – שהם השיטה העשירית, והשש עשרה, והשלושים ושמונה, ואולי גם השלושים ותשעה – להכניס בשיטה אחת, מה שהוא ב' שיטות לסברא האחרונה. ולכן לא יוכלו להניח באמצע שלשת השיטות ההן, ריוח כשיעור פרשה, כי קצר המצע.

הרי אם אתה עושה את שירת האזינו ששים ושבע שורות ולא שבעים, אזי אתה צריך להכניס שני קטעים ביחד. ישנם שלושה פסוקים, שהם ככה. הראשון הוא, זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור, שזה צריך להיות ארוך, לחבר שני קטעים ביחד [מרן שליט"א מראה זאת לציבור]. בצד ימין, זכור ימות עולם, בינו שנות דור ודור. ואח"כ בצד שמאל, שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. וכן כנשר יעיר קינו, על גוזליו ירחף, ביחד. וכן הלאה. בכדי להפחית זאת, לששים ושבע שורות. ע"כ הוא אומר, כי אם אתה עושה כך, אזי ישנה בעיני, כיון שאין מקום, אין ריוח פרשה, כי זה צפוף. בין צד ימין לצד שמאל, אין ריוח מספיק.

הריב"ש בתשובותיו [סימן רפ"ו] מקשה, למה ישנה הלכה – כפי שהבאנו מקודם, והמקור לכך בגמרא שבת [דף קג:] – כי אם עשה את השירה כצורת הכתב, אזי זה פסול. וכן אם עשה את שאר הכתב, כמו שירה. דהיינו, אם למשל אדם עשה את פרשת בראשית, אפילו פסקא אחת ממנה, כמו צורת שירת הים. לכאורה, למה צריך לכתוב זאת? איזה חידוש יש בכך, שאם עשה את שאר הכתב כשירות, שזה פסול, מצד שהוא עשה את זה כמו שירה? תיפוק ליה, מצד שעשית 'פרשה' במקום שלא צריך? הרי ברווחים שם, זה כמו פרשיות?

והוא עונה, לא. כיון שכאן זה צורת שירה, זה לא מדין פרשה, אלא מצד שירה. אי אפשר לפסול זאת, מדין שעשיתי פרשה במקום שלא צריך, כי כאן זאת לא צורת פרשה אלא צורת שירה, לכן צריך להיות הלכה מיוחדת יעו"ש, והביאו הכסף משנה פ"ח מהלכות ס"ת.

ממילא, אותו הדבר ניקח גם לענייננו, כי זאת לא צורת פרשה.

זאת ראיה שכבר הבאתי בס"ד בזמנו בספר תולדות יצחק, בדף י"ז. ועכשיו ראיתי שמובא זאת כבר בספר פרי האדמה.

לכאורה, אולי אפשר לדחות את הראיה הזאת, ולהגיד כי אכן הדבר נכון, אבל יש צורת כתב, ויש צורת שירה. בנדון דידן, זאת צורה שאינה קיימת בשום מקום. דהיינו, שם אתה תופס זאת מדין צורת שירה, לכן זאת לא פרשה, משא"כ בנ"ד, זאת צורת 'ואעידה', זהו המקום היחיד שישנו דבר כזה. ישנו חילוק, אבל כנראה החילוק הזה אינו מחלק...

מו"מ בדברי בעל אור תורה, החולק על הרמב"ם בכמה עניינים הנוגעים לכתיבת פרשת האזינו, וכן בדברי בעל פרי האדמה, אשר דבריהם הובאו בתשובת מהרי"ץ הנז"ל.

לגופו של עניין, בואו ונראה את גוף דברי האור תורה [וכ"ה בספרו שתי ידות], שמהרי"ץ בתשובתו פתח במה שהוא פסק.

רבי מנחם דילונזאנו, שהוא גברא רבא, כתב בזה הלשון, בענין צורת השירה הזאת, כתב הרמב"ם ז"ל שכותבין אותה בששים ושבע

וכי תאמר, אפשר לתקן זה. כי החכם עיניו בראשו, ומתחילה ירחיב עמוד השירה הרבה, כדי שיוכל להכניס ב' שיטות בשיטה אחת, וגם ישאר ריוח באמצע כשיעור. אם תאמר, שאפשר להרחיב את העמוד. לעשות מראש את הדף גדול, שיהיה מקום גם לפרשה שתומה באמצע.

על כך הוא עונה, הא לאו מילתא היא. דא"כ יהיה הס"ת פסול ממקום אחר, לפי שצריך למעלה משירה זו שש שיטין, וכולן שיטות קצרות. ואיך יעשה הסופר? אם יתחילם בימין העמוד, שנה להתחלת שיטות השירה, ישאר משמאל העמוד ריוח בסוף כל שיטה. הרי זאעידה' זה שש שורות, א"כ נשאר ריוח בצד השני, שזה נחשב פרשה לדעתו.

וכשתסתכל היטב תמצא, שכל השיטין זולת הראשונה, הרי הם כדין פרשה פתוחה שקודם לה ריוח בסוף שיטה, והיא מתחלת בריש שיטה, ונמצא שעשה חמש פרשיות פתוחות במקום שאין גם אחת. אם הוא ישאיר את הריוח בצד שמאל, אזי תישאר לו פרשה פתוחה.

ואם יתחילם באמצע העמוד – כפי שאנחנו עושים – בין שיעשה סופן שוה לסופי שיטות השירה ויניח כל הריוח בימין העמוד, בין שיניח חצי הריוח מימין וחציו משמאל וששת השיטות באמצע, סוף סוף כיון שיש בראשן ריוח, הרי הם שש פרשיות סתומות, וכן לא יעשה.

וקושיא זו, לא ימלטו ממנה בעלי סב"א זו, אף אם היה מותר להם שלא להניח ריוח באמצע השיטה העשירית והשש עשרה והשלושים ושמונה. כי אלו, יותר ארוכות בלא ריוח, מהשאר עם הריוח.

הא למדת, כי הטוב והישר לעשות שירה זו, שבעים שיטות. וראשיהן הראשונים והאמצעיים, הנם כתובים בספרי הרמב"ם הדפוסיים.

ואולם בתיבה אחת בלבד אני חולק עליו, והיא תיבת ואילים. כי לדעתו צריך לכתבה בסוף שיטה עשרים ושתים, וכן הוא בירושלמיים. ואני אומר, שיש לכתבה בריש שיטת עשרים ושלוש. אי בעית אימא דיעה, ואי בעית אימא שמועה. אי בעית אימא דיעה, ידוע לכל חכם לב, כי

מלת ואילים מובדלת ממלת כרים, ודבוקה אל בני בשן.

הרי הפסוק הוא, 'חמאת בקר וחלב צאן, זה נכתב בצד ימין. והמלים 'עם חלב כרים ואילים', בצד שמאל. וכי מתאים לכתוב 'ואילים', בסוף השורה? לא. צריך להעביר זאת, לצד ימין.

אי בעית אימא שמועה, כי כן מצאתי בהללי, וכן הוא במסכת סופרים, וכן הוא בארבעה ועשרים הקטן של דפוס אשר אני מגיה. ובכלל בזה הכ"ד הקטן, באה צורת שירה זו בתכלית השלמות. אך בשיטות הצריכות למעלה משירה זו, ולמטה ממנה, בזה לא דקדקו המדפיסים כלל. לא בכ"ד הגדול, ולא בקטן.

לפני שאמשיך, לכאורה הוא שואל קושיא עצומה, אבל למה הוא לא ראה את התרגום אונקלוס?

לפי התרגום, הרי הדבר אינו כך. נכון שלפי הטעמים, זה 'עם חלב כרים, ואילים בני בשן'. אבל לפי התרגום זה אחרת.

הערה מהקהל: זה תביר.

תגובת מרן שליט"א: לא. זה אתי. אזיל ואתי.

תרגום הפסוק הוא כך, 'חמאת בקר וחלב צאן, עם חלב כרים, יִהְיֶה לְהוֹן בְּזַת מְלִכְיָהוֹן וְשְׁלִיטְיָהוֹן. תראו מה אונקלוס מתרגם, עם עוֹתֵר רְבִרְבִיָּהוֹן וְתִקְיָיָהוֹן. לפי התרגום, זה קשור יחד 'עם חלב כרים ואילים'. בעל מרפא לשון מדגיש זאת, כי התרגום הוא לא כפי הטעמים. א"כ מסורת הכתיבה, היא לפי שיטת התרגום. ויש לי עוד ראיות לכך, בלנ"ד אביא בהמשך.

זאת תשובה, לדברי בעל תורה אור. הוא בא וחולק על הרמב"ם ועל המסורת שלנו, בזמן שיש לנו תשובה טובה וחזקה.

אח"כ הוא אומר, עוד דבר. הוא ממשיך לחלוק על הרמב"ם.

וזה לשונו, ואולם השיטות הצריכות למעלה משירה זו, כתב הרמב"ם ז"ל בפרק שביעי מהלכות ס"ת שהם שש. ואלו ראשיהם. ואעידה. אחרי. הדרך. באחרית. להכעיסו. קהל. ואחריהם שיטה פנויה, ואחריה השירה, ואין בזה חולק כלל.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ואף גם זאת ראוי לסופר בששת השיטין שלמעלה מהשירה, להרחיב מעט האותיות שיעור בלתי מורגש, למען תהיינה שיטות השירה מרווחות כל צרכן. וכן מצאתי בירושלמים הנ"ל.

מהר"ם לונזאנו בא ואומר, שהרמב"ם חזר בו מששים ושבע שורות, וסבר בסוף כמו שמובא בדפוסים שזה צ"ל שבעים, וכפי שכתוב במסכת סופרים. ומה לגבי השורות שאח"כ? הרי זה כבר לא מתאים, אם השורות הן צרות? על כך הוא עונה, כי את זאת הרמב"ם שכח לתקן.

הדבר דוחק עצום. ובודאי שבכל הספרים המוסמכים, זה לא ככה. וכמובן גם לפי הספרים שלנו, שהם מועתקים מס"ת שכתב הרמב"ם, זה לא כך.

גם הרב נתנאל אלשיך, למרות שהוא עשה את הצורה נכון, 'ואעידה' צר, וכל שלושת השורות שצ"ל רחבות, אך לא את ראשי חמשת השורות שאחרי האזינו.

ישנם שלושה פסוקים שהם רחבים. א' זכור ימות עולם וגו', ב' כנשר יעיר קינו וגו', ג' בסוף השירה, מחוץ תשכל חרב וגו'. שימו לב. אלו פסוקים שלמים. לא לקחו סתם. חושבני, האמת היא כי קשה לנו להבין, מי עמד בסוד ה', למה הדבר כך? כי באופן נורמאלי, אם שירת הים היא שלושים שיטין, מתאים במקביל ששירת האזינו תהיה שבעים שיטין. ועוד, שיהיו ביחד מאה. מספר עגול. אבל אם עשו ששים ושבע שורות, ורואים פתאום שורות ארוכות, וכי הדבר בחנם? הרי מסברא עצמית, לא משנים דברים כאלה. ובפרט שרואים, כי אלו פסוקים שלמים. לא חיברו קטעים סתם. למשל, שיהיה בצד ימין, כשעירים עלי דשא וכרביבים על עשב, ומצד שמאל כי שם י"י אקרא הבו גודל לאלהינו. שזה חצי פסוק, ועוד פסוק. וכדומה. אלא חיברו וצירפו פסוקים שלמים.

לפי מה שהבאנו מקודם, כך נראה לי, חושבני כי גם בשירת הלויים הדבר היה צריך להיות כך. בפסוקים האלה, ואמנם אינני יודע למה דוקא הם, לא חילקו אותם לאחד אחד, אלא לשתיים

אבל למטה משירה זו, כתב הרמב"ם שצריך חמש שיטין. ואלה ראשיהן. ויבא. לדבר. אשר. הזאת. אשר. ועל זה כתב הרמ"ה ז"ל, תמיה אני, אם אינו טעות סופר. ואני בספרי לא כתבתי כן, רק כאשר נמצא בכל הספרים הישנים המדויקים הנמצאים בארצות האלה, שהם שש. ויבא. העם. הדברים. לבבכם. אשר. התורה. עכ"ל.

הרמ"ה מתפלא, על סידור השורות שכתב הרמב"ם אחרי השירה, כי יוצא שהן שורות מדאי ארוכות. ועל כך אומר האור תורה, לא. הרמב"ם לשיטתו. כיון שזה ששים ושבע, אזי חובה לעשות דף גדול, ממילא כך הוא ממלא את כל השורה, ולכן יוצא לו ראשי השיטין אחרים.

וכן המנהג בכל ספרי ספרדיים, וכן מצאתי גם בירושלמים הישנים הנז' לעיל, וכן עיקר (עטי"ד סימן ער"ה ומ"ש הט"ז והש"ך). והששית מסיימת במלת חייכם.

ומה שתמה הרמ"ה על הרמב"ם, הוא לשתי סיבות.

אחת, דלא מסתברא להיות בראש השירה שש שיטין, ותחתיה חמש. ב' כי אלו חמשת השיטין שכתב הרמב"ם ז"ל, ארוכות יותר מדאי.

על הטענה הראשונה שלו, עניתי כבר בס"ד תשובה נפלאה בשיעור קדושים התשע"ט בש"ל. ונלענ"ד שכתב כן הרמב"ם ז"ל, לפי סבירתו הנמצאת בספריו כתיבת יד שכתבתי למעלה, שכותבים השירה ששים ושבע שיטות, ונמצא בהן שלש שיטות ארוכות מאד, ובעבורן צריך להרחיב כל העמוד, לכן כתב בסופם שיטות ארוכות אלו. אלא שאם תיקן הרב בזה הסוף, לא תיקן הראש, ר"ל כי ששת השיטין שלמעלה מהשירה קצרות מאד, ויקשה מה שהקשיתי למעלה.

לכן נראה שחזר בו הרמב"ם ז"ל, וחזר ואמר שכותבין אותה בשבעים שיטות, והיינו שנמצא בספריו הדפוסים. אלא שנראה שלא זכר הרב לתקן גם השיטות שלמטה, ונשארו כשהיו. וכבר כתבתי מהו העיקר בכל פרטי צורת שירה זו.

שתיים. דהיינו, הלויים מצד ימין אמרו זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור, שתי פיסקאות, וענו להם שתי פיסקאות. באופן רגיל, כל פיסקא שהם אמרו, היא היתה קצרה. 'ערף כמטר לקחי, וענו להם 'תזל כטל אמרתי'. אבל פה, משום מה, הדבר נשתנה. ישנו כאן איזה סוד, עניין שאינני יודע. ויה"ר שנזכה לדעת.

וברצוני להגיד לכם עוד, כי לא יכול להיות שהדבר הזה שהשורות למעלה צרות, הוא לחנם. מה יכול להיות הרעיון?

תשמעו היטב. אינני יודע האם זה דמיונות או רעיונות, אבל לכל הפחות אמרנו משהו. למה שיהיה ריוח, מצד ימין ומצד שמאל?

הרי כתוב כאן, 'ואעידה בס, את השמים ואת הארץ'. ואלו הם שני העדים. פה כביכול בצד ימין, עומד השמים, מקביל נגד התיבות 'האזינו השמים'. ופה בצד שמאל, עומד הארץ, מקביל נגד 'ותשמע הארץ'. 'ועמדו שני האנשים'. עדות היא בעמידה. עומדים פה שניים.

וישנם כאן שש מימין ושש משמאל, ביחד י"ב, כי כפי שאמרנו, 'אין פוחתין משנים עשר לויים על הדוכן'. הדבר רומז זאת. כי למה בחרו, דוקא ששה? בשירת הים זה חמשה, למה פה פתאום זה ששה? ועשו שורות צרות כאלה? 'ואעידה בס את השמים ואת הארץ', הנה העדים. ככה יהיה לנו דמיון, להמחיש לנו זאת באופן מוחשי, כי עומדים לנו פה שני עדים. נגד עינינו.

יכול להיות שזהו ההסבר, אבל מסתמא בודאי ישנם בכך הרבה דברים יותר עמוקים מכך.

נחזור לדברי מהר"ם לונזאנו. כפי שאמרנו, מה שהוא טען על 'זאילים', אפשר ליישב. ומה שהוא אומר על שבעים שורות, קשה לקבל זאת. ומה שטען למה אחריה רק חמש ראשי שורות, ענינו. כעת, לגבי מה שהוא אמר כי זה פסול. מהרי"ץ הביא את הכתוב בספר פרי האדמה, אשר חולק עליו, ודוחה את דבריו. כדאי שנראה את דבריו בפנים.

*

לפני שאמשיך, בספר זרע השלום להר"ר יחיא צארום, שהוא עדיין בכתב יד, כתוב בזה"ל, שירת האזינו מתחילתה עד זישמון ישורון,

מתחילין הפסוקים מצד ימין. ומזישמון עד כי אשא אל שמים ידי, מתחילין מצד שמאל. דהיינו, לא תמיד התחלת הפסוק היא בצד ימין. ומשם עד סוף השירה, חוזרין ומתחילין מצד ימין.

ושמעתי טעם על זה, שכשהוציא הב"ה את אבותינו ממצרים, הנהיגם הב"ה במדת רחמים. וכיון שחטאו, נתנהגו במדת הדין. וכשחוזרים בתשובה, חוזרים ומתנהגים במדת הרחמים (שמעתי ממ"ו יוסף מנזלי זל"ט).

לכן בהתחלה זה ימינה, ואח"כ שמאלה, ואח"כ ימינה. ועיין במנחת שי.

ועוד שמעתי ממ"ו הרון [בלשה"ק אהרן] הכהן זל"ט, ששירת האזינו מתחלת בה"א, שבאותו פתח שלמטה יורדין הרשעים לגיהנם. ואם חוזרים בתשובה, נכנסים באותו פתח קטן שלמטה. חושבני כי צ"ל, שלמעלה. דהיינו, האות ה"א, הפתח שלה למטה הוא רחב. הרי שורת האזינו היא תוכחה, זהו פתח לגיהנם. ואם חזרו בתשובה, אזי הם חוזרים דרך הפתח העליון למעלה, בצד שמאל של אות ה"א.

ועוד, השירה עצמה אעפ"י שהיא כתובה באותו הסדר שבריוח באמצע, שהוא רמז גם כן לירידת רשעים לגיהנם, מ"מ יש שיטות יתירות על שיטות כתובות בה, רמז שאם חוזרים בתשובה יש להם סמך באותם שיטות יתירות במה לאחוז לעלות מגיהנם. זה כביכול בכדי לתמוך אותם, שיהיה להם על מה להיתפס, לכן ישנן שורות יתירות. ע"כ שמעתי. כך הוא אומר.

הדבר נשמע לכאורה טעם נחמד, אבל אינני יודע, זה קצת דחוק. מדוע בדיוק בפסוקים האלה הם יתפסו? בפרט לא מתאים לכך הפסוק מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה וגו' [ובלנ"ד נרחיב בזה בשיעור נוסף].

לכן אמרתי בס"ד טעם אחר, שזה היה אצל הלויים, כי הם שרו את שתי הפיסקאות הללו ביחד. והשם יודע כל הנסתרות.

*

מהרי"ץ הביא, כי בספר פרי האדמה, מובא שחולק על מהר"ם לונזאנו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

שיטות הנוספות בכלל הששים ושבע שיטין, הא לאו מילתא. כי הכל בכתב ע"י הרמב"ם, ומסכת סופרים, ראשי השיטין והאמצעיים במספר אחד לאחת למצוא חשבון שבעים שיטין, כמש"ל בעה"ת, לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו, ואם שינה פסל כדכתיבנא עכ"ל.

הרי מבואר, דלדעת שני שרי צבאות ישראל הנזכרים, ספר תורה זה פסול לקרות בו, וצריך להחליף היריעה. איברא שמ"ש הר"א מדינה הנזכר, שאם שינה ראשי השיטין והאמצעיים פסל, אחר שאלת המחילה, דבריו תמוהים מאד בעיני. שהרי אין זה מדינא דגמרא, אלא מנהג שנהגו הסופרים מפי הקבלה, כמ"ש הרמב"ם בפ"ז מהלכות ספר תורה. וסיים על זה וז"ל, וכל הדברים האלו למצוה מן המובחר, ואם שינה לא פסל. וכ"כ הרא"ש כלל ג' סי' ז' וז"ל, וראשי שורות של ויושע, אם שינה אינה מעכבת, כי תיקון סופרים הוא ע"ש. וכ"כ בנו הטור יור"ד סי' ער"ה וז"ל, בקיצור צריך לזהר בשירות, שאם כתב כשאר הכתב פסל. ומיהו נראה דוקא שכתב השירה כשאר הכתב בלא פיזור, אבל אם שינה בפיזור ממה שנהגו לא פסל, ובלבד שיהיה אריח על גבי לבנה וכו'.

והגם כי מי אנכי ומי ביתי לבא אחרי המלך לחלוק עליו, מכל מקום מאחר שרבים חולקים עליו וכו'.

כעת תשמעו, כי הדבר הזה היה במסורת, לא רק אצלינו. כמדומני שכיום כבר לא קיים הדבר הזה בעדות אחרות, אולם בעבר הוא היה קיים.

הוא כותב כך, ובפרט לאשר ראיתי ספרי תורות הרבה, מכתיבת יד התייר הגדול ספרא רבא דאוריתא כמהר"ר אברהם מונסון ז"ל – תלמיד רבי בצלאל אשכנזי בעל שמ"ק, עיין עליו עוד בשם הגדולים מערכת אל"ף אות ע"ז – כתובה שירת האזינו בס"ז שיטין, והשיטות שלמעלה עשויות בשיטות קצרות, באופן הכתוב בשאלה. וכן הרבה ספרי תורה ראיתי פה מצרים יע"א חדשים גם ישנים, עשויים באופן זה. רואים כי כך היתה המסורת של רבים אצלם. בהמשך נראה, שישנם עוד קהילות כאלה.

וז"ל ספר פרי האדמה [הלכות ספר תורה], נשאלתי על ספר תורה, שנמצא כתוב השש שטות שמתחילים למעלה משירת האזינו שיטות קצרות, דהיינו שהניח הסופר ריוח חלק מימין ומשמאל וכתבם באמצע, ואחר כך התחיל מתחילת השיטה שירת האזינו. והטעם מפני ששירת האזינו, צריך להניח ריוח באמצע השיטה כשיעור פרשה סתומה, כמ"ש הפוסקים, ומפני כך הוצרך להרחיב העמוד, ולעשות שיטות ארוכות. דאם היה מתחיל השש שיטות שלמעלה בתחילת השיטה, היו פלים בשלש או ארבע שיטות, כי צריך להתחיל הדף מתיבת ואעידה בס, שהוא אות וא"ו של סי' בי"ה שמ"ו, שצריכה להיות בריש דפא. ולכתחילה צריך שש שיטות למעלה, כמ"ש הרמב"ם בפ"ז מהלכות ספר תורה ע"ש. ולכך הוכרח לעשותם בשיטות קצרות. אם כשר לקרות בו, דכיון שהניח ריוח שיעור תשע אותיות בלא כתב, נמצא שעשה צורת פרשה סתומה בכל שיטה ושיטה מהשיטות הללו.

תשובה. הן אמת דלדעת מהר"ם די לונזאנו בספר שתי ידות, זה פוסל לקרות בו. שכ"כ בסדר האזינו וז"ל בקיצור, בענין צורת השירה הזאת כתב הרמב"ם וכו'. הוא מביא את דברי האור תורה שהקדמנו.

בעל ספר פרי האדמה, זהו מהר"ר רפאל מיוחס, מגדולי ירושלים. אבל, זאת איננה תשובה שלו, אלא של 'הצעיר ישועה שבאבו זיין', שהוא היה תלמיד של בעל גינת ורדים, בעל פרח שושן. הוא שלח אליו את זאת, בתורת הצעה, חוות'דעת. לא בתורת פסק. הוא כתב מה דעתו, והוא מחכה שבעל פרי האדמה יענה לו.

ישנה שם תשובה ארוכה, הוא מפלפל בהרבה דברים, ותוך כדי הדברים הוא כותב, כי לדעת מהר"ם לונזאנו זה פסול.

והביא דבריו הרב כמהר"א מדינה ז"ל – הוא מרבני מצרים, כנז' בשם הגדולים מערכת אל"ף אות ע"ד – בס' תיקון ספר תורה אשר לו כת"י, וכתב עליו וז"ל, כי תימא אפשר לתקן זה, כי החכם עיניו בראשו יכול להכניס אלו השלש

לכן ראיתי ונתון אל לבי, לדרוש ולתור בחכמה עד מקום שידי מגעת, להביא ראיה לדבריהם.

ואען ואומר, דאפשר דס"ל כדעת הרב ב"ח שכתב בטור יו"ד סי' ער"ה ס"ק ד' וז"ל בקיצור, ומ"ש רבינו נראה דאם שינה בזה לא פסל כיון שאינו מפורש בגמ', נראה דרוצה לומר דאע"ג דכך היתה קבלה בידם על פרשיות מיוחדות שצריך לכתבם סדורות, אם שינה בהם וכתבם פתוחות או סתומות או לא הניח בהם ריוח כלל לא פסל, כיון שאין ענין זה של סדורות מפורש בגמ' וכו'. כך נראה מלשון רבינו, שכתב ונראה שאם שינה בזה לא פסל. דמשמע, כל מה ששינה, אפי' כתבם פתוחות או סתומות. וכן פי' הרב ב"י. ואע"פ דלפי מש"כ הרמב"ם, דכשהפסיק והניח פנוי במקום שאין בו פרשה הרי זה פסולה, אם כן סדורה זו שאינה כתובה בתלמוד פסולה היא, שהרי הניח ריוח כשיעור במקום שאין בו פרשה, וכל שכן אם כתבה פתוחות או סתומות, רבינו לא ס"ל כהרמב"ם בהא, דלא אשכחן בתלמודא דפסול אלא בסתומה שעשאה פתוחה או פתוחה שעשאה סתומה, ומכל שכן כשכתב כדרכו ולא הניח ריוח כלל במקום שצריך להיות פרשה. אבל אם הניח ריוח כשיעור מקום שאין בו פרשה, אין זה פסול כלל עכ"ל. כך כותב הב"ח.

הוא טוען חידוש. מה אתה טוען? שישנה כאן פרשה, במקום שלא צריכה להיות פרשה? לפי הב"ח, הדבר הזה כשר. שיטת הב"ח, ביורה דעה בתחילת סימן ער"ה, וגם בהמשך, כי רק אם לא עושים פרשה היכן שצריך, אזי הס"ת פסול. אבל אם עשית פרשה במקום שלא צריך, אזי הס"ת כשר. ככה הוא אומר, אבל זאת דעת יחיד. הוא מפלפל שם באריכות, לגבי שיטת הב"ח.

ואני אומר, לבסוף, מהר"ם לונזאנו הוא היחידי שפוסל, ואם כן כנגד זאת נביא את הב"ח שהוא היחידי שמכשיר. יש יחיד נגד יחיד, בודאי אפשר לא לחוש.

מי שיעיין גם בספר קול יעקב [בסימן ער"ה ס"ק א'], שחיבר מהרי"ח סופר בעל כף החיים על שלחן ערוך או"ח ותחילת יו"ד, יראה כי הוא

הביא הרבה פוסקים, אשר פוסלים את זה. וז"ל, אם הפסיק והניח מקום פנוי שיעור פרשה, במקום שאין צריך פרשה, פסול. ט"ז (ס"ק א'), ש"ך (ס"ק א'), שיירי כנסת הגדולה (הגהות הטור אות ב'). [ומה שכתב בסוף דבריו, אבל מצאתי להרדב"ז (חלק ד' סימן אלף קנג) דלא פסל, היינו היכא דשייר שיעור שלש אותיות, דלא כמו שרצה לומר מקודם דאפילו שייר שיעור שלש אותיות פסול. כן הוא בדבר משה (חלק א') חלק יורה דעה (סימן ס' ד"ה ובפירוש כתב). ועיין להרב הנזכר בכנסת הגדולה אורח חיים סימן ל"ב (בהגהות הטור דף כ"ח ע"ב שטה ט' ד"ה ואם יתר אות).] דבר משה (שם חלק יורה דעה סימן ס'), בית דוד (חלק יורה דעה סוף סימן קמ"ה), ברכי יוסף (אות ה'), באר היטב (ס"ק א'), מלאכת שמים (כלל י"ב אות א' בחכמה), קסת הסופר (סימן ט"ז אות ד'), מאיל המלואים (באניה דיונה פרק כ"א אות ד'), אמרי שפר (כלל ט"ז אות י"א).

והוא מסיים, ודלא כהרב ב"ח (עמוד רי"ט ד"ה ומ"ש ואם שינה). הב"ח הוא היחידי שאומר כך. בעל כף החיים היה צריך להביא גם את הרמב"ם שפוסל בזה.

ולגבי הנושא שלנו, בעניין ששת השיטות הצרות שלפני כן, בעל קול יעקב מביא רבים הפוסקים כי הדבר כשר אפילו לכתחילה.

וז"ל שם בס"ק כ"ג, ספר תורה שכתוב השש שיטות שמתחילין למעלה משירת האזינו שיטות קצרות, שהניח הסופר ריוח חלק מימין ומשמאל וכתבן באמצע, ואחר כך התחיל מתחילת השטה שירת האזינו, כשר, כיון שהשיטות שוות בכתיבה זו תחת זו, ואין שם ריוח באמצע שטה אלא גליון בתחלת השטין ובסופן, אינו צורת פרשה. אמת ליעקב (בצורת הפרשיות אות ו'), לדוד אמת (סימן ט"ז אות ו'), קסת הסופר (חלק ב' אות נו"ן בלשכת הסופר), אמרי שפר (כלל ט"ז אות יו"ד), זכור לאברהם (חלק ג' חלק יורה דעה בערך ספר תורה אות קצ"ה), בית מנוחה (בצורת הפרשיות אות י"ג). ודלא כאור תורה (ריש פרשת האזינו). גם בעניין זה, האור תורה הוא יחידי.

משגיאות, ויראנו מתורתו נפלאות, אמן כן יהי רצון.

מהרי"ץ הסתמך על כך, אבל ישנו מקום קצת לפקפוק. מהר"ר ישועה שבאבו, שלח את זה רק בתורת כמו שאלה לבעל פרי האדמה. שכן הוא כותב לו בסיום כך, ומר ניהו רבה, לינהרניהו לעיינין בהאיי ענינא, להיותו הלכה למעשה. ומה שתסכים דעתו דעת עליון בזה ישלח להודיענו, כי מפיו אנו חיים.

ובכן שלומו יגדל כנפשו החכמה גם חסיד"א, וכנפש נאמן אהבתו, המעתיר בעדו ומתחנן, הצעיר ישועה שבאבו ידע זיין.

ולמעשה, חבל על דאבדין, כי בעל פרי האדמה לא ענה לו על כך. הוא מציין רק כעין ראשי פרקים, ומתוך נטיית הדברים משמע הפוך, שהוא מכשיר. הדברים לא כ"כ ברורים, אבל למשל הוא כותב בזה"ל, גם שם בואעידה, כיון דמוכרח להיות שש שיטין, והשירה ס"ו, אם כן מינכרא דלאו לפתוחה או סתומה עביד וכו'. ובסוף הוא כותב גם דברים לא מסודרים. הדבר אינו ברור. כנראה נשארו רק שאריות, של רשימות שהוא כתב, כהכנה לענות לו. או שהמדפיסים לא מצאו את תשובתו המלאה והמסודרת. א"כ בעצם, לא בטוח שהוא בעצמו – בעל פרי האדמה – מסכים לפסול. ומה"ר ישועה לא ממש פסל, אלא רק הציע לעיון הצעה כזאת.

*

עוד דבר.

חושבני כי יתכן שאם מהרי"ץ היה רואה את דברי שו"ת בעי חיי, שחיבר בעל כנסת הגדולה, מהרי"ץ לא היה פוסק את מה שהוא פסק, שטוב להחמיר. בספר בעי חיי כתב כי הדבר הוא לכתחילה, ואפי' אין אצלו צד כזה שזאת פרשה. הוא בכלל בא מכיוון אחר. אף כי יש מקום לחלק וכדלקמן בס"ד.

בשו"ת בעי חיי, למהר"ר חיים בנבנשתי, כתב [בסימן רל"ד] בזה"ל, ראיתי שירת האזינו, שהרחיב הסופר, פתב השירה בהכנסה וביציאה, משני עברי הדף, יותר מרחבו של דף שהתחיל לכתוב בתחילה. וכן אחר גמר השירה, חזר וקיצר אורך השיטין בכניסה ויציאה. ונסתפקתי

יצא לנו כי הב"ח לא כאור תורה, ויפה הדבר מאד. אחד נגד אחד, וא"כ אין לנו בעיאי, כמו שאמרנו. אמנם כך גם דעת ה"ר אברהם מודינה כנו"ל, אך הוא לא עומד בשורה אחת עמהם. ועכ"פ עדיין זה נחשב דעה יחידאה כנודע מהשדי חמד. גם מסתמא מי שיחפש, ימצא עוד חכם שסובר כשיטת הב"ח הנז"ל להכשיר.

והנה, לפי מה שדיברנו בס"ד בשיעור הקודם בעניין הסוד של פרשיות, בשם מהר"י חייט, שהשטן יש לו מקום להיכנס, לכאורה שיטת הב"ח קשה להתקבל, כי נותנים לשטן מקום להיכנס במקום שהוא לא אמור להיכנס. אבל מסתברא דאדרבה, אם הן נחשבות סתומות, דבלא"ה אינו יכול להיכנס. ברם אם הן פתוחות, יש כניסה. כי פותחים פתח במקום שצ"ל סגור לגמרי.

*

בכל אופן, בספר פרי האדמה ממשיך בכיוון הזה, שהדבר אמור עכ"פ להיות כשר, לפי שיטת הב"ח. ולבסוף הוא מביא את הראיה מן הריב"ש, מה שכבר אמרנו לעיל.

הוא כותב בזה"ל, פשיטא שאין כאן צורת פרשה כלל. ואע"פ שדברים אלו פשוטים הם בעיני, ואין צריך להביא ראיה עליהם. מה יש פה לדבר? מה זה 'צורת פרשה'? מה אומר מהר"ם לונזאנו? ובפרט מעשה רב, שעשה מהר"א מונסון ז"ל בספר תורה שכתב, ושאר ספרים שראיתי כנוכח לעיל. מכל מקום ראיתי להביא ראיה לזה מדברי הריב"ש בתשובה הנזכרת לעיל – הוא מביא את הריב"ש – שכתב דאי לאו דקי"ל דעשאה כשירה פסולה, לא הוה פסלינן מטעם שעשה כשיעור פרשה באמצע כל שיטה, לפי שכל שאינו כצורת פרשה אינו פוסל ע"ש.

אף אנו נאמר, שכל שאינו כצורת פרשה, שהרי השש שיטות שוות מכאן ומכאן, אין כאן צורת פרשה, וכשר.

ומכל מקום, למצוה מן המובחר, עדיף טפי להשוות השש שיטות העליונות, ולהרחיב הכתב, כדעת הר"מ די לונזאנו. אבל אם עשה כנדון הנזכר בשאלה, פשיטא לי ודאי שאינו פוסל. זהו הנראה לענ"ד. וצור ישראל יצילנו

אם מעכב או לאו, שיש בהכנסתו ג' אותיות של תיבות האזינו מכנגד השיטה שלמעלה ממנה, וכן כמה תיבות בשיטות אחרות בנות שתיים ובנות ג' כולם חוץ לסדר. עוד ראיתי בו, תיבת 'תומס' בראש שיטה פנויה, שצריך להניח קודם האזינו.

יורנו מורינו ורבינו דעתו הרחבה בזה. עבדו ומשרתו, אברהם די בוטון.

זהו משהו מעניין. בס"ת הזה שעליו היתה השאלה, היו שורות צרות לא רק ב'ואעידה', אלא גם אח"כ, בפסוק ויבא משה וגו'. זהו דבר חדש, שאיננו מקובל. אבל בכל אופן, זאת היתה השאלה.

בעל בעי חיי, דן בכל העניינים האלה, אולם מה שחשוב לנו, זהו מה שהוא מסיים בזה"ל, בנדון שלנו לכ"ע אין כאן בית מיחוש אפילו לכתחילה. שנדון שלנו הוא, שהשרטוט בכל הדרך, הוא שוה מראש הדרך עד סוף הדרך, כשאר הדין. אלא שהסופר בשש שטין שקודם האזינו, לא התחיל ממקום השרטוט, אלא הכניס עצמו ברוחב אצבע קטנה, והתחיל לכתוב. וכן בסוף השטה, לא סיים עד סוף השטה, אלא פחות אצבע. ונמצאו שש שטין הללו, יותר קצרים מהשיטות שמהאזינו ואילך, ובזה מהחשש יש לאסרו אלא ביוצא חוץ לשרטוט. אבל הכא, בין בראש בין בסוף אינו יוצא חוץ לשרטוט, אלא אדרבה הכניס עצמו לפנים מן השרטוט.

הוא דן, כי אולי כיון ש'ואעידה' זה צר, וגם אחרי כן זה צר, א"כ יצאת מן השורה, כתבת מלים מחוץ לשורה. ועל כך הוא אומר, כי זה לא נקרא מחוץ לשורה, כיון שישנו שרטוט.

והוא גם אומר, 'הכניס עצמו ברוחב אצבע קטנה', מובן כי אצלם הריוח לא היה גדול כמו אצלנו, אולי זאת עוד סיבה. כי אם היה הריוח גדול, אולי היה דן מצד ריוח פרשה. הוא לא דן בכלל בשאלה, כי אולי זאת פרשה סתומה, כי כנראה לא היה שיעור. שמא בגלל כך, הוא לא דן מצד פרשה, אלא רק מצד שבשירת האזינו יצא מן השורה. וא"כ זאת לא ראייה מוכרחת לשיטתנו.

והחכם השלם חושב, שמאחר שבשש שטין הללו קיצר השיטות, ומהאזינו ואילך הרחיב

השיטות והתחיל לכתוב מן השרטוט, שהשיטות הללו מהאזינו ואילך חוץ לדרך.

וליתא. דלא קרי חוץ לדרך, אלא ביוצא מן השרטוט לצד חוץ מהשטה עצמה. אבל כל שאינו יוצא בכאן חוץ מן השרטוט, לא בתחילה ולא בסוף, אע"פ שבשש השיטין שלמעלה הן קצרות משיטות אלו, לא מקרי יוצא חוץ לדרך. וזה כבר פשוט, לא הוצרכנו לכתבו אלא מפני ערעורו של החכם השלם.

כעת תשמעו, ושאלתי לסופרים על הדבר הזה, ואחד מהם אמר שרוב ס"ת הבאים מקושטא הם בצורה זו, והם ספרים ישנים שנכתבו מזמן קדמון. וסופר א' העיר בשם החכם השלם כמה"ר זרחיה מלידיאה ז"ל, סופר מומחה ובקי חכם וירא שמים, שפעם אחת ראה הסופר הזה ס"ת בצורה הזו, ואמר לרבו החכם הנז' שיתקנהו. הוא טען שצריכים לתקן, כי ישנה כאן בעיא.

והשיב לו החכם הנז', שאל יחוש לזה, שזה כשר לכתחילה, ורוב הספרים שבא"י כתובים בצורה זו. שמעתם? יש לנו עוד עדות.

והוא מסביר כך, והיו עושין כן ליופי והידור הכתיבה, מפני שבשש שיטין הללו שקודם שירת האזינו, למצוה מן המובחר התחלתן שיטה ראשונה 'ואעידה', שניה 'אחרי', שלישית 'הדרך', רביעית 'באחרית', חמישית 'להכעיסו', ששית 'קהל'. ולכיון לזה, צריך לעשות האותיות

יותר גסות משאר הספר, ואינו מן המובחר. דהיינו, עשו זאת מפני שששת השיטין הללו, ואעידה וכו', צריכים אותיות גסות, בכדי למלא את השורה. כי לפי האותיות, זה לא תופס כ"כ מקום, ע"כ היו צריכים לעשות אותיות גסות. אינני יודע, למה הוא לא כתב 'ארוכות'? מדוע פתאום לעשות אותיות שמנות וגדולות? אבל, לא משנה.

הדבר קשור ג"כ למה שכתב הגר"א אודות מה שנהגו לכתוב עשרת בני המן באותיות גדולות, ואכמ"ל.

ולכן כדי שיהיה האותיות שוות, עושין כן. והראה כמה חומשים מוגהים מכתובה ומדפוס, כתובים בצורה זו.

ברצוני להטעים ולהסביר עוד את הדברים, אבל מה נעשה שצריך לעשות יסייג לתורה. חייבים לסיים כי נגמר הזמן.

שאלה מהקהל: הרב אמר שבשירת הים זה כמו קשת, כיצד הוא הדבר? ואיך הגיעו בניי אח"כ לצד השני?

תגובת מרן שליט"א: צורת קשת הפוכה. תשים לב. לצד היבשה זה אז ישיר משה וגו', זהו המדבר. ואח"כ חזרו לאותו צד שהיו. לא עברו לצד השני. אבותינו לא עברו אז בצורה ישרה, אלא חזרו כמו קשת, והמשיכו ללכת באותו הצד. אז בזמנם לא היתה שם תעלת סואץ, שחפרו הצרפתים לפני כמאה וחמשים שנה. ים סוף נגמר, ויכלו משם לעבור דרך היבשה.

תפול כל האימות הרעות אימתה ופחד וגו' עד יעבור עמך יי וגו'. אכ"ר.

הנלע"ד כתבתי, הצעיר חיים בכמה"ל ישראל בנבנשת זלה"ה.

הנה רואים פה, שהוא כותב כך, והדבר מחזק את מה שאנחנו אומרים. שהרי כך היה נפוץ אצלם. אמנם לענ"ד לא שהם המציאו זאת לייפוי הכתיבה והידורה כלשונו, אלא הם העתיקו והמשיכו כך את המסורת שהיתה מקדם קדמתה.

שאלה מהקהל: האם משרטטים על כל הדף? תשובת מרן שליט"א: על כל הדף. גם לפני ואעידה, מצד ימין ומצד שמאל. בשרטוט, אי אפשר להבדיל. אמנם אפשר לשנות, לא לשרטט כי אין צורך. אבל הדבר יבלבל את בעלי המלאכה. וזה על הדרך ובקלות.

שאלה מהקהל: אבל אצבע מפה ואצבע מפה, זאת פרשה לפי הט"ז.

תשובת מרן שליט"א: נכון. בצירוף. לפי הט"ז זה יהיה צירוף, ורבים חולקים. אבל כפי שכתבנו בקונט' אמרת ה' צרופה (הנדפס בפסקי מהרי"ץ סוף כרך שני), אפשר לדייק זאת גם ברמב"ם. מבחינה זאת.

שאלה מהקהל: אם כן הרב חוזר בו ופוסק כי יש לחזור אל הצורה המקורית?

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד. זהו מה שברצוני להגיד. כי אני מתחרט. בזמנו, בספר יכין ובועז, כמעט הכל נעשה בייעוץ עמי העני עפ"י מסורת הקדמונים, חוץ מן הדבר הזה. כי אמרתי לו, דכיון שגאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א אומר שטוב להחמיר, תמלא את השורות. אבל עכשיו, הנני חוזר בי מכך. אדרבה, יותר טוב שזה יהיה באמצע.

הצורה הזאת, ניתנה כך למשה מסיני. רואים כי בקהילות חשובות מישראל הדבר היה כך, וכן אצלנו בהעתק מהרמב"ם, בודאי שכך צריך להיות. ואם מהרי"ץ היה רואה את כל הראיות הללו, הוא ג"כ היה מסכים לכך.

יש לי בס"ד עוד הוכחות וטעמים לזה, אבל הזמן קצר. אנחנו לא אומרים אחרת ממהרי"ץ, אלא סבורני שאם מהרי"ץ היה עומד כעת פה, הוא היה אומר כי צריך לעשות 'ואעידה' דוקא בשורות מצומצמות. אדרבה, זהו ההידור, וזה 'חלק', אין בכך ח"ו שום מכשול.

נא לא להיכנס
לביתנו עם
מכשיר טלפון
לא כשר,
וכמובן שלא
לצלם בו את
הרב.
תודה וברוכים
תהיו.

